

УДК 65.011.73

ББК 65.29

Савіна Г.Г., Зінченко Є.О.

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Херсонський національний технологічний університет,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра менеджменту та маркетингу,
73008, м. Херсон, Бериславське шосе, 24,
тел.: 380552326909

Анотація. У статті йдеться про основні проблеми управління інноваційною діяльністю промислових підприємств. Проводиться систематизація проблем інноваційної діяльності. Велика увага приділяється способам вирішення проблем інноваційної діяльності промислових підприємств. Визначено подальший напрям досліджень, який полягає у визначенні значущості проблем і розробці заходів для їх вирішення.

Ключові слова: інноваційна діяльність, промислове підприємство, інноваційна інфраструктура.

Annotation. This article deals with the fundamental problems of the innovation activities of industrial enterprises. A systematization of problems of innovation is performed. Great attention is given to innovative ways of solving problems of industrial activities. Defined the future direction of research, which is to determine the magnitude of the challenges and develop measures to address them.

Key words: innovative activity, industry, innovation infrastructure.

Вступ. В умовах ринкової економіки функціонування і розвиток промислових підприємств зумовлені ефективною роботою інноваційного механізму їх діяльності, а також ефективністю реалізованих підприємством нововведень. Аналіз господарської практики свідчить про те, що значення інноваційної діяльності для промислових підприємств у сучасних умовах постійно зростає. Тим часом статистичні дані останніх років підтверджують той факт, що промислові підприємства відчують серйозну кризу в інноваційній сфері. Якщо не вживати активних заходів з її подолання як з боку держави, так і з боку керівництва промислових підприємств, то несприятливі наслідки в найближчому майбутньому будуть ще значнішими.

Нині не викликає сумніву той факт, що саме інноваційна діяльність є головним джерелом суспільного прогресу.

Конкурентоспроможність конкретної фірми й економіки визначається не тільки обсягами виробництва й експорту, а, у першу чергу, інноваційної складової у виробництві. Від того, наскільки значимою буде інноваційна складова виробництва на підприємстві, залежить його стабільність і рівень розвитку тепер і в майбутньому.

Проблеми інновацій знаходять своє відображення в численних наукових публікаціях. Це пов'язано з перетворенням інноваційної діяльності в один з вирішальних чинників підвищення ефективності діяльності промислових підприємств.

Фундаментальні дослідження, спрямовані на розгляд сутності інновацій та інноваційної діяльності, знайшли своє відображення в роботах зарубіжних учених І.Шумпетера, К.Опенлендера, Е.Менсфілд, П.Друкера, Б.Санто, А.Клайнкнехта, П.Пілдіча, Р.Уотермена, а також вітчизняних – А.І.Анчишкіна, Л.С.Бляхман, Ю.І.Берлінера, С.Ю.Глазева, Ю.В.Куренкова, В.П.Логінова, А.С.Кулагіна, А.Г.Кругликова, А.А.Дагаєва, А.І.Пригожина, А.Б. Ланина, Г.Х.Попова, В.М.Рудзицького, Р.А.Фатхутдінова, Ю.В.Яковця.

Досить ґрунтовно висвітлені в працях відомих учених-економістів питання інноваційної діяльності промислових підприємств – Л.І.Федулова, Ю.М.Бажал, М.В.Гаман;

проблеми інноваційної діяльності на макрорівні – О.Є.Кузьмін, М.В.Стадник, М.А.Йохна. Разом з тим багато питань, пов'язаних з дослідженням проблем інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні, потребують поглибленого вивчення.

Постановка завдання. Дослідження проблем управління інноваційною діяльністю промислових підприємств та їх систематизація.

Результати. В останнє десятиліття українська економіка знаходиться в нових економічних, соціальних і політичних умовах, які багато в чому визначають її нинішній стан. Наукові організації та науковці, зіткнувшись з новими для них реаліями, різними методами намагалися адаптуватися до нових умов. Але така адаптація відбулася без своєчасної реакції з боку держави, обґрунтованих стратегічних рішень, націлених на адекватну трансформацію науки та підвищення її ролі в забезпеченні інноваційного зростання економіки України. Не викликає сумніву той факт, що інноваційна діяльність є головним джерелом суспільного прогресу.

Інноваційний тип економічного розвитку стає фундаментом, який визначає економічну міць і перспективи країни на світовому ринку. Сьогодні саме інноваційну діяльність слід сприймати як економіко-формуючий процес. Проведені в економічно розвинутих країнах дослідження показують, що понад 80% зростання ВВП пов'язано з технологічними нововведеннями, а не з капіталовкладеннями. У зв'язку із цим, доцільно говорити про інноваційний тип розвитку, який стає єдино можливим в умовах сучасної економіки [1].

Одним з аспектів ефективного управління інноваційною діяльністю є елімінація проблем, що перешкоджають здійсненню інноваційних процесів. Застарілі погляди на проблеми та їхні причини можуть призводити до прийняття інноваційних рішень, які вже не є актуальними й не можуть бути ефективними в сучасних умовах. А це означає, що перш ніж вирішувати проблеми та відволікати для цього значні ресурси, необхідно проаналізувати, наскільки їх вирішення могло б задовольнити інтереси не тільки окремого елемента, але й усієї системи в цілому. Тому доцільно розглянути найбільш суттєві проблеми управління інноваційною діяльністю, які наведені в табл. 1, та охарактеризувати їх.

Таблиця 1

Проблеми управління інноваційною діяльністю промислових підприємств

Проблеми розвитку інноваційної діяльності	Шляхи вирішення проблем
1. Недосконалість законодавства у сфері стимулювання з боку держави науково-технологічної та інноваційної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - Спростити систему пільгового оподаткування; - удосконалити митне регулювання інноваційної діяльності; - фінансова підтримка виконання інноваційних проєктів
2. Відсутність сформованої інноваційної інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток мережі регіональних інноваційних структур: технопарків, інноваційних центрів, інноваційних бізнес-інкубаторів та центрів трансферу технологій; - залучення до співпраці у сфері високих технологій науковців, фахівців, винахідників, новаторів виробництва; - налагодження більш тісного співробітництва з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, фінансовими організаціями, комерційними структурами регіону з метою реалізації з ними спільних інноваційних проєктів та програм;

	- удосконалення механізмів фінансової підтримки інноваційних структур, їх реєстрації та експертизи проектів, а також упорядкування законодавства щодо інноваційної діяльності й наближення його до принципів і норм світових стандартів
3. Відсутність механізмів комерціалізації результатів завершених науково-технічних розробок та передачі їх до сфери виробництва	- Підвищення науково-технічного рівня проектів, а саме – не тільки використання нових технологій, а технологій, які забезпечують науково-технологічний прорив у певних сферах і дають можливість виходу виробництва на якісно новий рівень; - залучення до співпраці у сфері високих технологій науковців, фахівців, винахідників, новаторів виробництва
4. Відсутність системи стимулюючого пільгового оподаткування	Слід так змінити податкову систему, щоб розробляти нову продукцію та технології було б прибутковішим, ніж безпосереднє виробництво, а виробництво, своєю чергою, стало б прибутковішим за торгівлю, торгівля – прибутковішою за банківсько-фінансову діяльність
5. Високий економічний ризик при освоєнні нової продукції	- Пошук ефективних методів управління інноваційними процесами; - виявлення ринкових тенденцій; - дослідження внутрішніх і зовнішніх чинників, що викликають певні зміни та коливання; - аналіз та оптимізація товарного асортименту підприємства; - дослідження, визначення та прогнозування життєвого циклу інновації, його тривалості в цілому й за окремими етапами, що ускладнюється впливом внутрішніх і зовнішніх факторів виробництва
6. Слабкий розвиток малого та середнього бізнесу як провідника для інноваційного продукту в масове виробництво	- Проведення стимулюючої податкової політики з метою активізації діяльності інноваційних підприємств. Ця політика повинна орієнтуватися на створення сприятливого економічного клімату підприємствам на основі зниження податкового тиску на них з метою підвищення темпів відновлення; - надання дослідницького й інвестиційного податкового кредиту (відстрочення податкових платежів у частині витрат з прибутку на інноваційну діяльність), що доцільно застосовувати при технологічній модернізації виробництва з метою підвищення його конкурентоспроможності
7. Брак коштів у держави й господарюючих суб'єктів	Ураховуючи обмеженість коштів підприємств і бюджету, які можна використовувати на розвиток економіки, необхідно розвивати й стимулювати інноваційні процеси, як сьогодні, так і на перспективу, у тих секторах ринку, де є сенс одержати позитивний результат у конкурентній боротьбі з розвинутими державами світу

Продовж. табл. 1

8. Нераціональне використання виробничих потужностей	Створення фінансово-кредитних установ, технополісів, технологічних парків, різноманітних інноваційних центрів, інкубаторів, консалтингових фірм тощо
9. Відсутність сформованої та діючої систем трансферу технологій	Посилити взаємодію наукової та виробничої систем, що приведе до створення конкурентоспроможної високої технології – “від наукової ідеї до серійного виробництва”, зниження частки сировинного сектора в національній економіці, поліпшення структури експорту за рахунок зростання у ньому частки високотехнологічної продукції та посилення позицій на світовому ринку
10. Підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств	<ul style="list-style-type: none"> - Постійне оновлення технологій, товарів і послуг різноманітного призначення; - стабілізація та розширення ринків збуту; - ефективне використання науково-технічного потенціалу та стимулювання його зростання

Розглянемо більш детально деякі проблеми.

Україна стала на інноваційний шлях розвитку, про що свідчить велика кількість заходів, прийнятих на державному рівні, зокрема, Закони України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про інноваційну діяльність”, постанова Верховної Ради України “Про концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України” та інші. Прийняття численних законів не стало стимулом для активізації інноваційної діяльності промислових підприємств. Головними причинами цього є брак коштів у держави й господарюючих суб’єктів, а також відрив інвестиційних потоків і фінансового ринку від реального сектора економіки, відсутність чітких, державнозакріплених пріоритетів в інноваційній політиці. Це призводить до верховенства лобізму (тиск на парламентарія з метою добитися прийняття або відхилення законопроекту), а не державного підходу при визначенні напрямів державної підтримки інноваційної діяльності в промисловості [2].

Для підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств і виведення їх, а тим самим і країни, з кризової ситуації необхідно розвинути таку діяльність, яка забезпечить ефективне функціонування та зростання економіки в майбутньому. Як показує досвід розвинених країн, такою є інноваційна діяльність.

Поняття інноваційна діяльність передбачає сукупність безперервно здійснюваних у просторі та часі якісно нових, прогресивних змін. Інноваційна діяльність вітчизняних підприємств визначається рівнем впровадження інновацій.

У свою чергу інновації – це результат інтелектуальної діяльності людини, творчих відкриттів, винаходів та раціоналізації у вигляді нових або відмінних від попередніх об’єктів. Інновації вводять на ринок нові продукти інтелектуальної діяльності людини з більш високим науково-технічним потенціалом і новими споживчими якостями. Не кожна новація чи нововведення є інновацією, а тільки та, яка суттєво підвищує ефективність діючої системи, продукту, виробництва [3].

Інноваційна діяльність дає підприємству можливість отримати прибуток, який у майбутньому є джерелом формування ВВП, а також позабюджетних фондів.

Управління інноваційною діяльністю повинно орієнтувати маркетингову, а через неї інноваційну, інвестиційну й виробничо-збутову діяльність суб’єктів господарювання на виявлення і всебічне використання існуючих та перспективних ринкових можли-

востей, підтримуючи баланс внутрішніх і зовнішніх резервів розвитку, з метою досягнення успіхів у конкуренції, максимізації поточних і перспективних доходів.

Незважаючи на те, що Україна має потужний науковий потенціал, кризові явища призвели до втрати попиту на наукову продукцію на внутрішньому ринку, що спричинило падіння рівня інвестицій, зростання взаємної заборгованості та переорієнтацію економічної діяльності з реального сектора економіки в сектор швидкої віддачі інвестованого капіталу.

Сьогодні більш як 90% продукції, виробленої в Україні, не має відповідного науково-технічного забезпечення. Частка вітчизняної продукції на світовому ринку становить лише 0,1%. Інтеграція у світовий економічний простір вимагає зростання питомої ваги інноваційної продукції та збільшення обсягів надання високотехнологічних послуг у всіх галузях діяльності на підприємствах. Тому на сучасному етапі розвитку суспільства виробництво конкурентоспроможної продукції та інноваційної діяльності слід розглядати як взаємопов'язані складові елементи єдиного процесу, а саме – виробництво як процес створення якісно нових інноваційних товарів, що користуються попитом на ринку.

За останні 15 років Україна втратила свій інноваційний потенціал і відстала від країн Східної Європи. У 1990 році частка підприємств, що займаються впровадженням або розробкою нової продукції, становила 60–70%, а до 2005 року вона скоротилася до 15% у порівнянні із 70% у розвинених країнах [4].

Згідно зі звітом Світового економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність, Україна займала 93 місце за технологічною готовністю економіки й 65 місце з інновацій у рейтингу зі 131 держав. Це говорить про те, що навіть при наявності певної інноваційної діяльності вона має обмежений практичний результат [5].

Не останнє місце в процесі управління інноваційною діяльністю займають маркетингові дослідження та планування, за допомогою яких поширюється інформація про компанію, її конкурентні переваги на базі унікальних особливостей і нових проєктів. Тому дуже важливою є розробка стратегії інноваційної діяльності на промислових підприємствах. У свою чергу, забезпечення інноваціями вітчизняних промислових підприємств безпосередньо залежить від дій керівництва підприємств і від дій на рівні держави, міністерств, відомств [6].

Завданням науково-технологічної та інноваційної політики промислових підприємств є формування інституційних механізмів та інфраструктур інноваційної моделі економіки на всіх рівнях – національному, регіональному, галузевому. Основними елементами інфраструктури, яка має забезпечувати організаційну, правову й економічну підтримку інноваційної діяльності різних рівнів, є фінансово-кредитні установи, технополіси, технологічні парки, різноманітні інноваційні центри й інкубатори, консалтингові фірми тощо. Досвід країн ЄС показує, що створення спеціальної інноваційної інфраструктури є найбільш сприятливою умовою для розвитку інноваційного підприємництва.

Важливе місце в інноваційній інфраструктурі посідають технологічні парки, головною метою створення та діяльності їх є комплексна організація наукового виробництва й максимальне сприяння появі та запровадженню нових технологій. При цьому особлива увага приділяється концентрації всіх елементів інноваційного процесу й передусім творчого потенціалу працівників. Здійснюючи концентрацію наукових, виробничих і фінансових ресурсів, технопарки мають можливість підтримувати нерозривність повного життєвого циклу інновацій: дослідження–розробка–впровадження–промисловий випуск [7].

Виходячи з того, що інноваційна діяльність промислових підприємств є вирішальним елементом розвитку сучасного виробництва, особливої актуальності набу-

вають проблеми економічного обґрунтування інноваційних рішень. Ці проблеми важливі як на рівні підприємств, так і на вищих рівнях управління національною економікою. У зв'язку із цим вітчизняна наука повинна бути визнана вищим національним пріоритетом, ресурсне забезпечення якого слід здійснювати в першу чергу.

Висновки. Україна володіє високим потенціалом розвитку промисловості в межах кожного окремого регіону. Це пов'язано зі значними сировинними ресурсами, розвинутим паливно-енергетичним комплексом та транспортною структурою, розвинена виробнича та науково-технічна база, значний кадровий потенціал. Крім того, промисловим підприємствам притаманний замкнений технологічний цикл виробництва. Спостерігаються обсяги нарощування досвіду роботи не лише з підприємствами країн близького зарубіжжя, а й з європейськими країнами. Внутрішній ринок характеризується великою місткістю, а зовнішні ринки розвиваються традиційно.

Згідно з проведеною систематизацією проблем інноваційної діяльності, з метою впровадження у виробництво інноваційних, наукових і науково-дослідних результатів необхідно: удосконалити умови інноваційної діяльності, опрацювати механізм державного замовлення на впровадження пріоритетних інновацій у виробництво; розвивати інноваційні структури (технопарки, технополіси, технологічні інкубатори, венчурні фірми); створити інститути трансферу технологій з науково-технічного сектора в промисловість; створити умови щодо розвитку процесів розповсюдження технологій для технологічного переоснащення виробництва; збільшити прошарок ефективних власників за рахунок удосконалення правової основи застосування практики банкрутства тощо.

Інноваційна діяльність повинна бути спрямована на вирішення таких завдань, як забезпечення економічного розвитку промисловості регіонів на основі раціонального використання їхнього потенціалу, відтворення місцевих ресурсів та охорони природного середовища; розв'язання міжгалузевих науково-технічних й управлінсько-організаційних проблем, безпосередньо пов'язаних з особливостями регіону; підвищення технологічного й інформаційного рівня всіх сфер господарської діяльності з метою виробництва конкурентоспроможної продукції; реалізація стратегії розвитку регіонів України тощо.

Подальший напрям досліджень полягає у визначенні значущості проблем і розробці заходів, що передбачатимуть ступінь їх впливу на зниження можливих негативних наслідків.

1. Говоруха Ж. А. Питання розвитку інноваційної діяльності підприємств України / Ж. А. Говоруха // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 8. – С. 107–115.
2. Шовкалюк В. С. Законодавче забезпечення розвитку інноваційної діяльності: стан та проблеми / В. С. Шовкалюк // Наука та інновації. – 2008. – № 5. – С. 21–30.
3. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент : учеб. для студ. высш. учеб. завед., обуч. по эконом. и технич. спец. и направлениях / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Бизнес-школа, Интел-Синтез, 2000. – 624 с.
4. Барило В. С. Методичні основи оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств / В. С. Барило // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – № 2. – С.3–5.
5. Сидоренко О. Рейтинг конкурентоспроможності / О. Сидоренко // Дзеркало тижня. – 2008. – № 42. – С. 671.
6. Федулова Л. І. Підходи до формування дієвої інноваційної стратегії України / Л. І. Федулова // Наука та інновації. – 2009. – № 3. – С. 5–15.
7. Тульчинська С. О. Проблеми розвитку інноваційної інфраструктури в Україні / С. О. Тульчинська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 6. – С. 74–75.